

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Дніпровський державний
аграрно-економічний
університет

Видавництво ТОВ «ДКС-центр»

Ефективна економіка № 5, 2017

УДК 657.6

Н. Й. Радіонова,

к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку і аудиту

Київського національного університету технологій та дизайну, м. Київ

К. О. Жура,

магістр, Київського національного університету технологій та дизайну, м. Київ

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА МЕТОДИКИ ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ ГРОШОВИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВА

N. Radionova,

Ph.Doc. of Economics, associate professor of Kiev National University of Technology and Design, Kyiv

K. Jura,

M.S., Kiev National University of Technology and Design, Kiev

CONCEPTUAL APPROACH TO MANAGEMENT AND METHODS OF ENTERPRISE'S CASH AUDIT

У статті розглянуті теоретичні аспекти організації аудиту грошових коштів підприємства та запропоновано шляхи удосконалення методики її проведення. Сформовано практичні рекомендації, які спрямовані на покращення процесу аудиту грошових коштів підприємства. Запропоновано для використання розроблені документи: тест внутрішнього контролю касових операцій, план та програму аудиту грошових коштів (з виділенням стадій, етапів перевірки, із зазначенням аудиторських процедур та прийомів), тест вибіркової перевірки залишків готівки в касі. Крім того, зазначено найтипівіші помилки, які можна виявити при аудиті грошових коштів підприємства.

The article describes the theoretical aspects of enterprise's cash audit and the ways of improving the method of its implementation. The practical recommendations for improving the audit process of enterprise's cash are formed. Worked out documents are recommended for use: internal control test for cash transactions, the plan and program for cash audit (with pointing the phases, stages of testing, indicating the audit procedures and techniques) test of selected cash balances on cashbox. In addition, the most common mistakes that can be found in the audit of enterprise's funds are noted.

Ключові слова: *Аудит грошових коштів, готівка, безготівкові кошти, документи аудитора.*

Keywords: *cash audit, cash, non-cash funds, auditor's documents.*

Постановка проблеми. Дослідження проблем обліку операцій з грошовими коштами в умовах економічної кризи набувають особливої уваги, що впливає на процес аудиту, особливості його здійснення та формування підсумків, так як роль грошових коштів дуже важлива для ліквідності і платоспроможності кожного підприємства, а їх аудит є значним етапом перевірки звітності підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Вагомий внесок у розвиток теоретичних основ і методичних підходів аудиту грошових коштів внесли такі провідні вчені, як Коваль М. І. Нетреба Ю. О [2], Сметанко О.В. [4], Ф. Ф. Бутинець, К.О. Утенкова, Г. М. Чепелюк та інші вчені.

Але в роботах вищевказаних науковців не достатньо приділено увагу розробкам робочих документів аудитора щодо аудиту обліку операцій з грошовими коштами, що дає підґрунтя для подальших наукових досліджень.

Постановка завдання. Основною метою даного дослідження є удосконалення методичних підходів до проведення аудиту грошових коштів. Головними завданнями є узагальнити і розвинути мету, завдання та об'єкти аудиту грошових коштів, розглянути робочі документи аудитора щодо аудиту грошових коштів та типові порушення, які можна виявити під час перевірки.

Викладення основного матеріалу.

Проведення аудиторських перевірок регламентується Законом України «Про аудиторську діяльність» [1]. Актуальність обраної теми обумовлена тим, що для підтримки конкурентоспроможності, забезпечення платоспроможності і попередження ризику банкрутства керівництво підприємства повинно приділяти особливу увагу питанням перевірки обліку операцій з грошовими коштами та ефективності їх використання. Це обумовлено тим, що грошові кошти на поточних рахунках, в касі підприємства і в дорозі, є найбільш ліквідними статтями активу балансу і мають відносно вільний характер обігу [3]. Крім того, за порушення касової дисципліни підприємства можуть отримати фінансові санкції. Мета аудиту грошових коштів установили достовірність даних щодо їхньої наявності та руху, повноти і своєчасності відображення інформації в зведених документах та облікових реєстрах, правильності ведення обліку грошових коштів і розрахунків відповідно до прийнятої облікової політики, достовірності відображення залишків у звітності господарюючого суб'єкта.

До основних завдань аудиту грошових коштів належать:

- перевірка наявності грошових коштів у підприємства та виявлення нестач або надлишків;
- перевірка стану збереження грошових коштів та цінних паперів у касі і правильності організації ведення касового господарства;
- перевірка дотримання Положення ведення касових операцій у національній валюті в Україні;
- перевірка своєчасності та повноти оприбуткування грошових коштів;
- перевірка законності витрачання грошових коштів;
- перевірка достовірності обліку й ефективності внутрішньогосподарського контролю грошових коштів;
- оцінювання стану синтетичного та аналітичного обліку коштів, якості відображення господарських операцій у бухгалтерському обліку, облікових реєстрах та звітності.

Предметом аудиту грошових коштів є господарські процеси та операції, пов'язані з рухом грошових коштів та інших активів, а також відносини, що виникають при цьому на підприємстві та за його межами.

В економічній літературі необхідність проведення аналізу грошових потоків обґрунтовується обмеженістю грошових ресурсів на підприємствах, нестійким фінансовим станом багатьох підприємств, ризиком втрати платоспроможності, потребою підвищення рівня ефективності управління грошовими потоками й іншими факторами. З метою вдосконалення теоретичних основ аналізу грошових потоків, його методики та організації визначено основні етапи проведення системного аналізу грошових потоків. Поетапний аналіз грошових потоків дає інформацію для оцінювання діяльності підприємства в минулому і теперішньому часі, а також стає підґрунтям для прогнозування та планування грошових потоків [2].

Визначення межі суттєвості при обов'язковому аудиті може бути встановлено аналогічно до межі, застосовуваної відносно аудиту інших активів; при операційній перевірці з метою дотримання законодавства про обіг готівки – у розмірі встановленого ліміту залишку в касі. Якщо операційний аудит замовлений власником в інших цілях, то межу суттєвості необхідно погодити з ним. Незначні порушення, що допускаються неодноразово, певним чином характеризують виконавців, але не справляють вагомого впливу на достовірність звітності та фінансовий стан підприємства.

При суцільній перевірці складається перелік виявлених порушень. Він може складатися у вільній формі, хоча доцільно розробити єдину форму для всіх розділів перевірки.

При вибірковій перевірці заповнюється відповідний тест, що додається до програми аудиту.

Залежно від оцінки системи внутрішнього контролю, встановленої тестуванням та вивченням актів перевірки ведення операцій із готівкою, аудитор встановлює види і кількість аудиторських контрольних процедур.

Оскільки підприємства можуть мати кошти у двох формах – у безготівковій та готівковій, доцільно буде проводити аудит касових операцій та грошових коштів на поточних рахунках у банку [3].

Аудит грошових коштів на поточних рахунках у банку здійснюється в такій послідовності:

1. Перевірка наявності виписок з кожного банківського рахунку і перехідних залишків по них.
2. Перевірка якості і достовірності виписок банку, а також наявності додатків до них.
3. Звірка оборотів і залишків, відображених у виписках банку, із записами в облікових реєстрах.
4. Документальна перевірка записів за рахунками в банку.

Банки частково беруть на себе контрольні функції над безготівковими грошима підприємств, тому аудитору слід більше уваги приділити саме питанням готівкових коштів підприємства.

Аудит касових операцій підприємства рекомендується проводити в кілька етапів. Спочатку аудитор повинен розглянути загальні питання організації роботи каси на підприємстві:

- інтенсивність касових операцій;
- основні напрями касових надходжень і видатків;

- кваліфікація і практичний досвід працівників, які забезпечують роботу каси на підприємстві;
- наявність договорів з касирами про повну матеріальну відповідальність;
- забезпеченість обліку касових операцій електронною обчислювальною технікою;
- обладнання приміщення каси на підприємстві.

Ретельне вивчення зазначених питань дасть змогу аудиторі скласти думку про стан касових операцій на підприємстві, визначити вузькі місця в організації їх обліку і можливі напрями порушень і помилок.

Перший етап аудиту касових операцій передбачає проведення раптової інвентаризації каси з повним поаркушним перерахунком усіх грошей та інших цінностей, що знаходяться у касі підприємства. При цьому слід скласти відомість інвентаризації каси та обов'язково зафіксувати результати інвентаризації в робочих документах аудитора. Далі аудитор повинен вивчити питання своєчасності проведення інвентаризації каси, наявності випадків раптових інвентаризацій кас керівництвом підприємства. Деякі аудиторі при аудиторській перевірці каси не проводять інвентаризацію касової готівки та інших цінностей, які знаходяться в касі, вважаючи цю процедуру не обов'язковою. В деяких випадках аудитор може користуватися результатами внутрішнього контролю, якщо перевірені ним акти інвентаризації наявності грошових коштів не викликають недовіри та він приймає рішення про недоцільність проведення інвентаризації.

Інвентаризацію каси належить проводити не рідше одного разу на квартал. Раптові інвентаризації каси також необхідні і є важливим елементом внутрішньогосподарського контролю дотримання касової дисципліни. Для цього вивчаються накази керівника підприємства про проведення інвентаризації каси та визначення складу комісії, звіти інвентаризаційної комісії та інвентаризаційні відомості.

На початку аудиту касових операцій доцільним буде застосувати тест внутрішнього контролю, представлений в табл. 1.

Таблиця 1.
Тест внутрішнього контролю касових операцій на підприємстві *

№ п/п	Зміст питання	Результат оцінювання		
		Так	Ні	Інформація відсутня
1	2	3	4	5
1.	Наявність договору з касиром про повну матеріальну відповідальність		+	
2.	Наявність суцільної реєстрації прибуткових і видаткових ордерів	+		
3.	Наявність на підприємстві наказу керівника про періодичність проведення інвентаризації готівки в касі	+		
4.	Наявність порушень ведення касових операцій, встановлених внутрішніми або зовнішніми аудиторіями			+
5.	Забезпечення умов зберігання готівки та інших цінностей в касі підприємства	+		
6.	Дотримання встановленого порядку зберігання чекових книжок, виписки чеків і отримання по них готівки	+		
7.	Дотримання порядку документального оформлення надходження грошей до каси та їх видачі	+		
8.	Дотримання ліміту залишку готівки в касі	+		
9.	Дотримання своєчасності та повноти оприбуткування готівки в касу підприємства	+		

**авторська розробка*

Наступним етапом є перевірка правильності заповнення касових документів та організації порядку ведення касових операцій. На підприємстві перевіряється правильність заповнення прибуткових та видаткових касових ордерів. Неприпустимі будь-які виправлення, закреслювання і т. п. Прибуткові та видаткові касові ордери повинні бути належно оформлені. Документи на видачу грошей мають бути підписані керівником і головним бухгалтером підприємства або особами, ними уповноваженими.

Прибуткові касові ордери і квитанції до них, а також видаткові касові ордери мають бути заповнені таким чином, щоб забезпечувалося збереження цих записів протягом терміну зберігання документів.

Слід уважно перевірити використання бланків прибуткових касових ордерів, їх облік та зберігання. Аудитор перевіряє наявність та порядок ведення журналу реєстрації прибуткових та видаткових касових документів, обов'язково звіряє його дані а записами у касовій книзі. Перевіряючи порядок ведення касової книги, необхідно впевнитися, що підприємство має тільки одну касову книгу, яка має бути пронумерована, прошнурована і опечатана сургучною або мастиковою печаткою. Кількість аркушів у касовій книзі повинно бути засвідчено підписами керівника і головного

бухгалтера. Підчистки та невмотивовані виправлення в касовій книзі забороняються.

Починаючи дослідження операцій з грошовими коштами, аудитор доцільно отримати якомога повнішу інформацію про внутрішній контроль на даній ділянці обліку. З'ясувати, як на підприємстві дотримуються касової дисципліни, наскільки жорстко контролюються операції з готівкою, у тому числі з валютою, наскільки чітко забезпечується санкціонування різних платежів з поточного та інших рахунків підприємства (можна шляхом фактичної перевірки).

Одержавши в процесі попереднього планування дані про підприємство, аудитор приступає до розробки загального плану аудиту. План аудиту є документом організаційно-методологічного характеру та складається з переліку робіт на основних етапах аудиту і строків їх виконання із зазначенням джерел інформації.

Освоєння методики аудиту касових операцій є важливим, оскільки: грошові кошти є найбільш ліквідними активами підприємства, вони мають масовий і поширений характер. Рух готівки відбувається через касові операції, тому під час аудиту вони досліджуються суцільним методом. Особлива увага приділяється питанню забезпечення збереження грошей і дотримання касової дисципліни.

Для виконання плану аудитор повинен підготувати в письмовій формі програму аудиторської перевірки з визначенням в ній конкретних завдань і процедур для кожного об'єкту аудиту.

Для аудиту грошових коштів пропонується загальний план аудиту, представлений в табл.2.

Таблиця 2.
Загальний план аудиту грошових коштів підприємства*

Етап перевірки	Аудиторські процедури	Аудиторські докази	Період проведення	Виконавець
1	2	3	4	5
Підготовчий	Знайомство з бізнесом клієнта, визначення аудиторського ризику, планування аудиту касових операцій.	Статут підприємства, наказ про облікову політику, звіти попередніх перевірок, накази.	05.10.16	Шкурко І. В.
Основний	Перевірка правильності заповнення первинних касових документів та ведення касової книги. Перевірка встановленого ліміту каси та додержання його підприємством. Перевірка правильності оформлення руху готівкових коштів. Перевірка правильності ведення обліку грошових коштів на рахунках в банках. Перевірка правильності відображення інформації про грошові кошти в фінансовій звітності.	Прибуткові касові ордери, видаткові касові ордери, журнал-ордер № 1, Головна книга, баланс, звіт про рух грошових коштів, корінці чеків, виписки банків, касова книга, звіти касира.	06.10.16-09.10.16	Шкурко І. В.
Завершальний	Узагальнення отриманої інформації.	Аудиторський звіт та аудиторський висновок	10.10.16	Шкурко І. В.

**авторська розробка*

Програма аудиту – це детальний перелік змісту аудиторських процедур. Цей перелік є детальною інструкцією для асистентів аудитора та рядових учасників перевірки, який також є засобом контролю за якістю їх роботи.

Програма повинна бути настільки деталізованою, щоб можна було використовувати її як інструкцію для виконавців аудиту, які беруть участь у перевірці. У програмі аудиту види, зміст та час проведення процедур повинні співпадати з прийнятими до роботи показниками загального плану аудиту. Вона містить перелік об'єктів аудиту по його напрямкам, а також час, який необхідно витратити на кожен напрямок аудиту або аудиторських процедур.

Аудитор затверджує програму, визначаючи суттєвість по процедурах аудиту, об'єкт аудиту з кожного питання окремо та масштаб перевірки.

На підставі загального плану аудиту, складається програма аудиту грошових коштів (табл. 3).

Таблиця 3.
Програма аудиту грошових коштів *

Підприємство _____

Період аудиту 05.10.2016 – 10.10.2016

Аудитор Шкурко І. В.

№	Перелік питань, що перевіряються	Мета і завдання	Методи аудиту	Аудит докази	Термін	Ви
1	2	3	4	5	6	

1	Загальні відомості про підприємство	Знайомство з бізнесом клієнта, визначення аудиторського ризику, планування аудиту касових операцій.	Документальна перевірка, співставлення	Статут підприємства, наказ про облікову політику, накази.	5.10.16	Шп
2	Перевірка записів у касовому звіті із записами в касовій книзі та первинних касових документах	Встановлення відповідності, перевірка наявності та правильності заповнення первинних документів, відображених у касовому звіті	Арифметична, логічна, взаємна звірка	Звіт касира, Касова книга, первинні касові документи, облікові реєстри по рахунку 30, журнал	5.10.16	Шп
3	Перевірка касової дисципліни	Обґрунтування видачі та своєчасності оприбуткування готівки, додержання ліміту залишку та строків звітування по підзвітних сумах	Документальна перевірка, звірка, співставлення	Касова книга, первинні касові документи, авансові звіти, розрахунок залишку ліміту готівки	6.10.16	Шп
4	Перевірка наявності рахунків, відкритих в банках	Встановлення кількості відкритих рахунків, банківські установи, що обслуговують підприємство, валюта з якою працює підприємство	Опитування, формальна перевірка	Договори про розрахунково-касове обслуговування	7.10.16	Шп
5	Перевірка правильності ведення обліку грошових коштів у банку	Правильність, повнота та обґрунтованість відображення в обліку руху безготівкових коштів	Документальна перевірка, звірка, співставлення	Банківські виписки, платіжні доручення, облікові реєстри по рахунках 31, 33	8.10.16	Шп
6	Перевірка документів з інвентаризації грошових коштів	Правильність відображення в обліку надлишків (нестач) грошових коштів	Взаємна, логічна, формальна, документальна перевірка, співставлення	Акти інвентаризації каси, касові книги, звіти касира, облікові реєстри по рахунку 30.	8.10.16	Шп
7	Перевірка правильності відображення інформації про грошові кошти в фінансовій звітності	Правильність відображення даних обліку в фінансовій звітності	Арифметична, взаємна, документальна перевірки	Баланс, Звіт про рух грошових коштів, облікові реєстри по рахунках 30, 31, 33	9.10.16	Шп
8	Узагальнення отриманої інформації	Складання підсумкових документів з аудиту	Узагальнення	Аудиторський звіт, аудиторський висновок	10.10.16	Шп

* авторська розробка

Для перевірки відповідності залишків коштів пропонується застосовувати розроблений тест відповідності (табл. 4).

Таблиця 4.
Тест вибіркової перевірки залишків готівки в касі *

№ з/п	Показники	Дата											
		31.01	28.02	31.03	30.04	31.05	30.06	30.07	31.08	30.09	31.10	30.11	31.12
1.	Залишок у звіті касира	170	160	500	160	30	100	120	100	80	250	500	170
2.	Залишок у Ж-О (відомості)	170	160	500	160	30	100	120	100	80	250	500	170
3.	Залишок у головній книзі	170	160	500	160	30	100	120	100	80	250	500	170

4.	Розрахований ліміт	500	500	500	500	500	500	500	500	500	500	500	500
5.	Перевищення ліміту	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

* авторська розробка

На початку року підприємства мають розрахувати і затвердити собі ліміти залишку готівки в касі підприємства. Всю готівку понад встановлені ліміти залишку готівки в касі підприємства зобов'язані здавати у порядку й у строки, встановлені установою банку для зарахування на їхні рахунки. На календарний рік кожне підприємство має затвердити ліміт залишку готівки в касі.

Практика показує, що найтипівішими помилками, які можна виявити при аудиті грошових коштів підприємства:

- Відсутність підписів у первинних касових документах
- Відсутність підтверджуючих документів для складання видаткових касових ордерів
- Несвоєчасне звітування за підзвітними сумами
- Перевищення залишків готівки в касі.
- Недотримання ліміту розрахунків готівкою між юридичними особами
- Арифметичні помилки під час підрахунку оборотів
- Несвоєчасне оприбуткування в касу отриманої з банку готівки
- Перерахування грошових коштів безготівковим шляхом без підтверджуючих первинних документів.

Висновки. В роботі розкрито організаційні та методичні аспекти проведення аудиту грошових коштів підприємств. Запропоновані рекомендації дозволять за рахунок виділених напрямів проведення аудиту своєчасно виявити та попередити порушення, а також внести необхідні зміни в облікову політику підприємства. Запропонована технологія, напрями та етапи проведення аудиту грошових коштів, а також аудиторські процедури, які доцільно застосовувати у ході перевірки. Виділено найтипівіші помилки, які можна вивити перевіркою грошових операцій на підприємствах.

Література.

1. Закон України «Про аудиторську діяльність» від 22.04.93 р. №3125-ХІІ, із наступними змінами.
2. Коваль М. І. Нетреба Ю. О. Удосконалення обліку, аналізу та аудиту готівкових розрахунків підприємства/М. І. Коваль Ю. О. Нетреба //Наукові праці МАУП, 2013, вип. 2(37), с. 18–23.
3. Колос І. В., Радіонова Н. Й. Концептуальна модель внутрішнього аудиту на підприємстві/ І. В. Колос, Н.Й. Радіонова // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». Збірник наукових праць. Луцький національний університет. Випуск 10(37).-Ч.1.-Луцьк, 2013.– С.238-247.
4. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг : пер. з англ. / [О.Л. Ольховікова, О.В. Селезньов, О.О. Зєніна, О.В. Гик та ін.]-2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://apu.com.ua>.
5. Сметанко О.В. Внутрішній аудит операцій з грошовими коштами в акціонерних товариствах України.- [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/old_jm/soc_gum/znpn/2011_7/12VAO.pdf

References.

1. Verkhovna Rada of Ukraine (1993), The Law of Ukraine "On Auditing Activity", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/3125-12> (Accessed 05 July 2017).
2. Koval, M. I. and Netreba, Yu. O. (2013), "Improvement of accounting, analysis and audit of cash payments of the enterprise", Naukovi pratsi MAUP, vol. 2(37), pp. 18–23.
3. Kolos, I. V. and Radionova, N. J. (2013), "Conceptual model of internal audit at the enterprise", Ekonomichni nauky. Seriya "Oblik i finansy". Zbiryk naukovykh prats'. Luts'kyj natsional'nyj universytet, vol. 10(37), no.1, pp.238-247.
4. Ol'khovikova, O.L. Selez'nov, O.V. Zienina, O.O. Hyk, O.V. (2010), "International standards for quality control, audit, review, other assurance and related services", available at: <http://apu.com.ua> (Accessed 05 Sept 2017).
5. Smetanko, O.V. (2011), "Internal audit of cash operations in joint-stock companies of Ukraine", available at: http://www.nbu.gov.ua/old_jm/soc_gum/znpn/2011_7/12VAO.pdf (Accessed 05 July 2017).

Стаття надійшла до редакції 19.05.2017 р.

664 985	poligrafua	SPORT	bigmir.net	876	588	Вропы
ТОВ "ДКС Центр"						